

**Postanowienie Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego
z dnia 14 stycznia 2004 r.
III AO 27/03**

W stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 2002 r. w postępowaniu kasacyjnym prowadzonym na podstawie art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 31, poz. 359 ze zm.) nie obowiązywał przymus adwokacki (art. 526 § 2 k.p.k.).

Przewodniczący Prezes SN Walerian Sanetra, Sędziowie SN: Henryk Gradzik (sprawozdawca), Józef Iwulski, Wiesław Kozielowicz, Jerzy Kwaśniewski (współ-sprawozdawca, uzasadnienie), Andrzej Wasilewski, Stanisław Zabłocki.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Krzysztofa Parchimowicza, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym w dniu 14 stycznia 2004 r. sprawy dyscyplinarnej Mieczysława N. w zakresie zażalenia obwinionego na postanowienie przewodniczącego Krajowego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Biegłych Rewidentów z dnia 12 lutego 2002 r. [...] na skutek zagadnienia prawnego przekazanego do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego przez Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 18 lipca 2002 r., sygn. akt III DS 7/02

„Czy w postępowaniu kasacyjnym prowadzonym na podstawie art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (tekst jednolity: Dz.U. Nr 31, poz. 359 z 2001 r.) obowiązuje przymus adwokacki (art.526 § 2 kpk) - a jeżeli tak, to:

- czy do wyznaczenia obrońcy z urzędu celem sporządzenia kasacji mają w tym postępowaniu odpowiednie zastosowanie przepisy art. 78 § 1 kpk w związku z art. 84 § 3 kpk - a jeżeli tak, to:

- kto wyznacza obrońcę z urzędu celem dokonania czynności określonych w art. 84 § 3 kpk.?”

p o s t a n o w i ł:

1. p r z e j ą ć do swego rozpoznania zażalenie obwinionego Mieczysława N. na postanowienie przewodniczącego Krajowego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Biegłych Rewidentów z dnia 12 lutego 2002r. [...],

2. u c h y l i ć zaskarżone postanowienie.

U z a s a d n i e n i e

W postępowaniu toczącym się na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 31, poz. 359 ze zm.) Krajowy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Biegłych Rewidentów prawomocnym orzeczeniem z dnia 18 października 2001 r. utrzymał w mocy orzeczenie Krajowego Sądu Dyscyplinarnego pierwszej instancji o ukaraniu upomnieniem obwinionego Mieczysława N. Z zachowaniem ustawowego terminu obwiniony wniósł kasację od tego prawomocnego orzeczenia do Sądu Najwyższego za pośrednictwem Krajowego Sądu Dyscyplinarnego. Przewodniczący Krajowego Sądu Dyscyplinarnego wezwał wówczas obwinionego do usunięcia w terminie 7 dni braku formalnego polegającego na niespełnieniu ustawowego wymogu sporządzenia i podpisania kasacji przez adwokata. W określonym terminie Mieczysław N. złożył pismo, w którym podniósł, że nie stać go na ustanowienie adwokata, ponieważ utrzymuje się z emerytury i jest inwalidą. Przewodniczący Krajowego Sądu Dyscyplinarnego w dniu 12 lutego 2002 r. wydał postanowienie o odmowie przyjęcia kasacji, ze względu na to, że „nie spełnia przepisanych wymogów formalnych dla kasacji”. Na powyższe postanowienie obwiniony wniósł zażalenie, w którym powołał się na to, że sytuacja materialna nie pozwalała mu na skorzystanie z pomocy adwokata. W dniu 12 kwietnia 2002 r. zażalenie zostało przekazane Sądowi Najwyższemu do rozpoznania.

Sąd Najwyższy, jednoosobowo rozpoznający zażalenie w postępowaniu odwoławczym w postanowieniu z dnia 18 lipca 2002 r. uznał, że wyłoniło się w sprawie zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy. Wynika ono na tle braku niezbędnego zharmonizowania przepisów ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie - w zakresie w jakim zapewniają one obwinionemu prawo zaskarżenia kasacją prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego - z przewi-

dzianym w art. 526 § 2 k.p.k. wymogiem sporządzenia i podpisania kasacji przez adwokata. W ramach bowiem przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej biegłych rewidentów (z uwzględnieniem „Regulaminu postępowania dyscyplinarne wobec biegłych rewidentów”, stanowiącego załącznik do uchwały Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 5 lutego 2001 r. nr 316/22/2001) nie ma regulacji, która mogłaby stanowić podstawę prawną wyznaczenia obwinionemu adwokata z urzędu w celu sporządzenia i wniesienia kasacji, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść takich kosztów bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Braku tego nie można wypełnić poprzez zastosowanie odpowiednich przepisów Kodeksu postępowania karnego (por. art. 33 ust. 3 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie w brzmieniu obowiązującym w dacie rozpoznania zażalenia, z jednej strony, oraz art. 78 § 1 k.p.k., z drugiej) ze względu na określony tryb wnoszenia kasacji za pośrednictwem Krajowego Sądu Dyscyplinarnego z pozostawieniem temu Sądowi (jego Przewodniczącemu) wszystkich czynności w zakresie tak zwanego postępowania przedkasacyjnego. O ile w zakresie postępowania karnego w sprawach należących do właściwości sądów funkcjonuje, określony ustawowo mechanizm zapewniający oskarżonemu wyznaczenie obrońcy z urzędu, to nie jest on odpowiedni dla trybu wniesienia kasacji od prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego. W szczególności brak jest podstawy prawnej upoważniającej Krajowy Sąd Dyscyplinarny (Przewodniczącego tego Sądu) do wyznaczenia obrońcy z urzędu będącego adwokatem lub radcą prawnym i brak jest przepisu określającego zasady zwrotu kosztów takiej obrony na rzecz adwokata lub radcy prawnego, który zostałby wyznaczony z urzędu przez Sąd Dyscyplinarny.

Kwestii tej nie regulują przepisy ustawy. Regulamin przewiduje natomiast zarówno możliwość ustanowienia w postępowaniu dyscyplinarnym obrońcy przez obwinionego (§ 39 ust. 1), jak i wyznaczenia przez sąd obrońcy z urzędu (§ 39 ust. 5) - zawsze jednak obrońcą może być jedynie „członek Izby” (§ 39 ust. 1 *in fine*). Brak ustawowego upoważnienia, a w konsekwencji brak jakiegokolwiek uregulowania podstaw i prawnej skuteczności zlecenia adwokatowi dokonania czynności określonych w art. 84 § 3 k.p.k., jak również trybu opłacenia jego czynności - zdają się przemawiać za niezdolnością rozstrzygnięcia w tej kwestii przez Przewodniczącego Krajowego Sądu Dyscyplinarnego. Nie sposób także przyjąć, uwzględniając treść art. 530 k.p.k., że czynności wstępnej kontroli formalnych warunków dopuszczalności kasacji, dokonywać ma Prezes Sądu Najwyższego. Właściwość Prezesa tego Sądu do

dokonania takiej kontroli powstaje bowiem tylko w wypadku wniesienia kasacji przez podmiot kwalifikowany (art. 521 k.p.k.), skoro wnosi on kasację bezpośrednio do Sądu Najwyższego (art. 525 § 2 k.p.k.) - albo w wypadku, w którym kasacją strony zaskarżono orzeczenie Sądu Najwyższego, pełniącego rolę sądu odwoławczego. Przepisy nie przewidują innej możliwości wykonywania przez Prezesa Sądu Najwyższego czynności wstępnej kontroli dopuszczalności kasacji. W tej sytuacji - rozpoznający zażalenie - skład Sądu Najwyższego uznał, że opisany stan prawny jest rezultatem nie tyle braku dbałości legislatora o zharmonizowanie przepisów ustawy z przepisami Kodeksu postępowania karnego w zakresie, w jakim przepisy te regulują postępowanie kasacyjne - ile przeoczenia wymogu przymusu adwokackiego, co doprowadziło do powstania luki prawnej, albo wręcz pominięcia go jako nieobowiązującego. Stan ten uzasadnia zatem - mimo braku w ustawie postanowienia wyłączającego działanie art. 526 § 2 k.p.k. - wątpliwość, czy określony w nim wymóg obowiązuje stronę wnoszącą kasację na podstawie art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach (w brzmieniu tego przepisu ustalonym przez art. 1 pkt 38 ustawy z dnia 21 września 2000 r. o zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, Dz.U. Nr 89 poz. 992). Można bowiem twierdzić, że w art. 33 ust. 2 ustawy wymieniono wszystkie warunki wniesienia kasacji na podstawie tego przepisu. Zrozumiałe byłyby wówczas przyczyny braku regulacji prawnej w zakresie warunków dopuszczalności kasacji, o których mowa w art. 526 § 2 k.p.k., tym bardziej, że dokonanie czynności kontroli w tym zakresie mogłoby wykraczać poza merytoryczne kompetencje podmiotu, od którego nie wymaga się posiadania kwalifikacji prawniczych.

Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów na posiedzeniu w dniu 23 października 2003 r., na podstawie art. 59 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r., o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052) uznał, że przekazane powiększonemu składowi zagadnienie prawne podlega rozpoznaniu przez skład siedmiu sędziów

Pełnomocnik Krajowej Izby Biegłych Rewidentów wniósł o oddalenie zażalenia.

Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie uchwały stwierdzającej, że: „w postępowaniu kasacyjnym prowadzonym na podstawie art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (tekst jednolity: Dz.U. Nr 31. p. 359 z 2001 r.) nie obowiązuje przymus adwokacki przewidziany w art. 526 § 2 KP”. Ponadto - zdaniem Prokuratora - kasacja wniesiona przez obwi-

nionego powinna być oceniana na podstawie dotychczasowych przepisów, także po ich zmianie wynikającej z ustawy o Sądzie Najwyższym, ponieważ czynności procesowe dokonane przed zmianą przepisów należy uznać za skuteczne.

Sąd Najwyższy w powiększonym składzie, zważył co następuje:

Dla aktualnej oceny sytuacji procesowej, zaistniałej po przekazaniu zażalenia na odmowę przyjęcia kasacji, kluczowe znaczenie ma zmiana stanu prawnego w rezultacie wejścia w życie ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.). W art. 82 tej ustawy wprowadzono istotne zmiany do art. 33 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie w zakresie trybu zaskarżenia orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego drugiej instancji. Po nowelizacji ustawy środkiem zaskarżenia jest odwołanie do sądu apelacyjnego-sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 33 ust. 2) właściwego ze względu na miejsce zamieszkania obwinionego. Do rozpoznania odwołania natomiast stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o apelacji (art. 33 ust. 2a). Pod rządem przepisów prawnych, które obowiązują od dnia 1 stycznia 2003 r. (art. 101 ustawy o Sądzie Najwyższym) przedstawione przez Sąd Najwyższy w składzie jednoosobowym zagadnienie prawne nie mogłyby się wyłonić, gdyż w postępowaniu odwoławczym, do którego stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o apelacji nie przewiduje się obowiązku sporządzenia odwołania (apelacji) przez pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym.

Wobec tego, że dokonana nowelizacja usuwa praktyczne znaczenie wątpliwości wynikłych pod rządem przepisów poprzednio obowiązujących, a potrzeba wyjaśnienia przedstawionego problemu - w tej sytuacji - jest ograniczona tylko do zakresu jednostkowej sprawy, Sąd Najwyższy uznał, że celowe jest przejęcie sprawy do swego rozpoznania (art. 441 § 5 k.p.k.) i w związku z tym rozważenie przedmiotowej kwestii w ramach rozpatrzenia zażalenia obwinionego na odmowę przyjęcia kasacji.

Zaskarżone postanowienie Krajowego Sądu Dyscyplinarnego opiera się na zastosowaniu przepisów Kodeksu postępowania karnego o kasacji, w tym jego art. 526 § 2, określającego tak zwany przymus adwokacki w odniesieniu do sporządzenia i podpisania kasacji. To w art. 33 ust. 2 i 3 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, w jego brzmieniu sprzed omawianej wyżej nowelizacji, zawarta była podstawa, po pierwsze, do zaskarżenia prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscy-

plinarnego kasacją do Sądu Najwyższego i po drugie, do odpowiedniego stosowania w sprawach nieuregulowanych w ustawie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Jeżeli przedmiotem zaskarżonego postanowienia jest kasacja obwinionego, a ściślej zbadanie zachowania wymaganych warunków formalnych wniesienia kasacji według przepisów wówczas obowiązujących, to nie sposób dokonać oceny tego postanowienia bez zastosowania tych samych przepisów. Chodzi tu wszak o zmianę radykalną, obejmującą wniesienie kasacji do Sądu Najwyższego jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego drugiej instancji i wprowadzenie - na zasadzie odpowiadającej kontroli instancyjnej - odwołania do sądu apelacyjnego z zastosowaniem przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o apelacji. O tym, czy kasacja obwinionego spełnia wymagania co do jej podstaw, terminu, sposobu sporządzenia i wniesienia można rozstrzygać wyłącznie na podstawie przepisów, które te wszystkie rzeczy określały zobowiązująco wszystkich adresatów norm prawnych, w tym strony postępowania dyscyplinarnego i organy właściwe do kontroli zachowania warunków zaskarżenia prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego. Z kolei żadnych z tych czynności procesowych, to jest czynności strony i czynności Przewodniczącego Krajowego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 12 lutego 2002 r., nie można oceniać według warunków, które - obowiązując od dnia 1 stycznia 2003 r. - dotyczą innego rodzajowo środka zaskarżenia, ukształtowanego według zupełnie innych zasad.

Rozważając konsekwencje omawianej zmiany stanu prawnego w odniesieniu do zaskarżonego postanowienia należało mieć na uwadze ogólne zasady w zakresie skutków ustanowienia innych uregulowań postępowania, wyprowadzone między innymi na tle przepisów wprowadzających Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 82, poz. 556 ze zm.). W szczególności w związku z art. 9 przepisów wprowadzających Kodeks postępowania karnego przyjmuje się, że jeżeli nic innego nie wynika ze specjalnej regulacji z zakresu tak zwanych przepisów przejściowych, to oceny dotyczącej prawnoprocesowej skuteczności środka odwoławczego co do jego dopuszczalności oraz spełnienia wymagań formalnych należy dokonywać przez pryzmat przepisów obowiązujących w chwili jego wniesienia.

Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym poprzez zmianę art. 33 ust. 2 i ust. 3 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie - jak to wyżej przedstawiono - zniosła kasację i właściwość Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych biegłych rewidentów. W związku z tą zmianą pozostaje zawarty w art. 97

ustawy o Sądzie Najwyższym jej przepis przechodni stanowiący, że jeżeli w postępowaniach dyscyplinarnych (o których mowa między innymi w ustawie o rewidencjach i ich samorządzie) rozpoczęto rozprawę przed dniem wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym, to postępowania toczą się według przepisów dotychczasowych. W razie zawieszenia postępowania, konieczności odroczenia rozprawy lub ponownego rozpoznania sprawy, postępowania toczą się według przepisów obowiązujących po wejściu w życie ustawy o Sądzie Najwyższym.

We wskazanym wyżej przepisie przechodnim ustawy o Sądzie Najwyższym może budzić zastrzeżenie określenie jego zakresu w odniesieniu do postępowań dyscyplinarnych, skoro postępowanie przed Sądem Najwyższym na skutek kasacji od prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego tylko z dużą ostrożnością mogłoby być zaliczone do kategorii postępowań dyscyplinarnych. Pomimo zastrzeżeń do redakcji przepisu przechodniego należy przyjąć, że zakresem jego regulacji objęte zostało także postępowanie w sprawie dyscyplinarnej wynikające z kasacji do Sądu Najwyższego. Wszak zakres tego przepisu przechodniego pozostaje w związku z wprowadzoną zmianą postępowania, odnoszącą się do kasacji i czynności procesowych (właściwości) Sądu Najwyższego. W każdym razie, także ze względu na zasadę ciągłości dotychczasowego postępowania wynikającą z art. 97 ustawy o Sądzie Najwyższym należało przyjąć, że Sąd Najwyższy jest właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie Przewodniczącego Krajowego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 12 lutego 2002 r. i że ocena prawna tego postanowienia musi opierać się o przepisy wówczas obowiązujące, to jest obowiązujące w dniu złożenia kasacji i w dniu wydania zaskarżonego postanowienia.

Stosownie do art. 33 ust. 3 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie przepisy Kodeksu postępowania karnego do postępowania dyscyplinarnego stosuje się w sprawach nieuregulowanych w ustawie na zasadzie odpowiedniości.

Jak wiadomo nie jest to reguła w pełni inkorporacyjna w odniesieniu do wszystkich odesłanych przepisów, wszak mogą wśród nich być przepisy nieodpowiednie do przepisów odsyłających. Sytuacja taka zachodzi w zakresie art. 526 § 2 k.p.k., który w ustanowionym w nim przymusie adwokackim (radcowskim) nie pasuje (nie jest odpowiedni) do zespołu przepisów ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie dotyczących kasacji jako środka weryfikacji przez Sąd Najwyższy sprawy dyscyplinarnej - ściślej prawomocnego orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego drugiej instancji.

Tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu swego postanowienia z dnia 18 lipca 2002 r., jak i Prokurator w uzasadnieniu przedstawionego stanowiska zasadnie akcentowali specyfikę postępowania dyscyplinarnego prowadzonego wobec biegłych rewidentów, w którym czynnik zawodowych kwalifikacji jest wyraźnie istotny. Wyraża się to między innymi w tym, że Krajowy Sąd Dyscyplinarny wybierany jest spośród członków samorządu zawodowego (art. 24 ust. 1 pkt 4 ustawy); bez wymagań kwalifikacji prawniczych; także obrońcą może być tylko członek korporacji. Z uwzględnieniem specyfiki przedmiotowych i podmiotowych aspektów postępowania dyscyplinarnego szerzej - w porównaniu z kasacją kodeksową (por. art. 523 k.p.k.) - ukształtowany został zakres kasacji. Art. 33 ust. 2 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie nie przewiduje ograniczeń przedmiotowych, szerzej określa podstawy kasacji bez potrzeby wykazywania wpływu rażącego naruszenia prawa na treść orzeczenia i stwarza możliwość zaskarżenia rażącej niewspółmierności kary dyscyplinarnej. Tak ukształtowana kasacja jest bliższa apelacyjnemu modelowi środka odwoławczego. Kwalifikacje biegłych rewidentów (art. 5 ust. 1 ustawy) umożliwiają sporządzenie przez obwinionego poprawnej formalnie i merytorycznie kasacji.

Również istotną podstawę rozwiązania rozważanego zagadnienia prawnego stanowi to, że w regulacjach prawnych postępowania dyscyplinarnego nie została określona możliwość wyznaczenia obwinionemu adwokata z urzędu w celu sporządzenia i wniesienia kasacji w sytuacji, gdy obwiniony nie jest w stanie ponieść kosztów adwokackich bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Zgodzić się przy tym należy ze stanowiskiem przedstawionym w postanowieniu z dnia 18 lipca 2002 r., że - ze względu na tryb wnoszenia kasacji za pośrednictwem Krajowego Sądu Dyscyplinarnego i rolę tego Sądu w postępowaniu przedkasacyjnym - nie mogłyby być odpowiednio skutecznie wykorzystane zasady ustanowienia obrońców z urzędu, określone w procedurze postępowania karnego przed sądami powszechnymi.

W konsekwencji przeprowadzonych rozważań Sąd Najwyższy uznał, że pod rządą art. 33 ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie w jego brzmieniu przed nowelizacją wynikającą z art. 82 ustawy o Sądzie Najwyższym, w postępowaniu kasacyjnym, o którym mowa w tym przepisie, nie obowiązuje przymus adwokacki określony w art. 526 § 2 k.p.k.

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy postanowił stosownie do art. 441 § 5 k.p.k. i art. 437 k.p.k.

